

Mitä meidän pitäisi tietää lapsista, joilla on jokin elämäänsä vaikuttava vamma, jotta lapsen etu toteutuisi

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto

Idea-Projekti, Tampereen yliopisto

18.10.2018

Lastensuojelun Keskusliitto
Armfeltintie 1, 00150 Helsinki
Puh. (09) 329 6011
toimisto@lskl.fi | www.lskl.fi

**Lapsi, jolla on jokin elämänsä vaikuttava vamma
vai
Vammainen lapsi**

LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO

Kieli muovaa käytäntöjä

Tanja Vehkakoski (2006): Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä:

”Valta rakentaa konstruktioita tulee erityisen hyvin esille kaikessa ammatillisessa toiminnassa, jossa ammatti-ihmiset voivat merkittävällä tavalla säädellä vammaisten lasten elämää käsitteellistämällä vammaisuutta eri tavoin, muovaamalla sen rajoja, ohjaamalla huomion vammaisiksi luokiteltujen lasten tiettyihin puoliin sekä jäsentämällä vammaisten lasten toimijuutta ja heille luettavia ominaisuuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia.

Tällaisten merkitysten luominen on ratkaisevaa siinä mielessä, että sillä voidaan oikeuttaa vammaisten lasten elämään vaikuttavia ammatillisia toimija ja palveluja sekä vaikuttaa siihen, miten lapset rakentavat identiteettejään, ihmissuhteitaan, kokemuksiaan ja hyvää elämää koskevia käsityksiään.

Pahimmillaan ne saattavat myös vahvistaa vammaiskielteisiä oletuksia ja erottelevia käytäntöjä sekä synnyttää eriarvoisia suhteita erilaisten lasten välille.”

”Lapsi, jolla on jokin elämänsä vaikuttava vamma” vai ”vammainen lapsi”

- Ei ole olemassa yhtä yleistä määritelmää vammaisuudesta tai siitä, kuka on vammainen henkilö.
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus: vammaisuus ymmärretään kehittyväksi ja muuttuvaksi käsitteeksi, joka kiinnittyy vahvasti **yhteiskunnan rakenteisiin ja arvoihin** sekä **ihmisten väliseen vuorovaikutukseen**.
- YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut **vammaisuuden määrittelyn yhteiskunnallista luonnetta**: vammaisten lasten rajoitteena ja esteenä ei ole vamma itsessään, vaan pikemminkin erilaisten sosiaalisten, asenteellisten ja fyysisten esteiden kokonaisuus, jonka lapset jokapäiväisessä elämässään joutuvat kohtaamaan.

”Maailmassa on monia fyysisiä esteitä, mutta isoimmat esteet ovat kuitenkin ihmisten asenteissa. Edelleen.”

(Blogi: Esteiden yli. Tytär ja äiti, pyörätuolissa ja jaloin. Huomioita ja ajatuksia esteistä ja esteettömyydestä.)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 27/2016)

- Sopimuksen yleisperiaate: vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä. (3 artikla h –kohta)
- Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista **täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa**. (7 artikla 1 kohta)
- Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava **ensisijaisesti huomioon lapsen etu**. (7 artikla 2 kohta)
- Sopimuspuolet varmistavat, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, **yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa**, ja että heillä on **oikeus saada** vammaisuutensa ja **ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi**. (7 artikla 3 kohta)

(Ks. Maya Sabatello: Children with Disabilities: A Critical Appraisal. International Journal of Children's Rights 21 (2013) 464–487.)

Lapsi toimijana ja palvelujen käyttäjänä

(Sanna Ahola & Kirsi Pollari (2018): Lapsella on oikeus osallisuuteen - vammaisuudesta riippumatta.)

Rajapinnoilla –selvityksessä:

- Tarkastelussa sijoituksen arviointi ja sijaishuoltopaikan valinta rajapintatilanteissa, joissa lapsella erityisiä tarpeita
 - Lapset, joilla on jokin elämänsä vaikuttava vamma
 - Maahanmuuttajataustaiset lapset
 - Mielenterveyspalveluita tarvitsevat lapset
- Sijoitukseen ja sijaishuoltopaikan valintaan liittyvä arviointi on yksi kriittisimmistä pisteistä lastensuojeluprosessissa.

Lastensuojelun ja vammaispalvelujen rajapinnoilla (1)

- Joissakin kunnissa ”suoranaisia taisteluja” kumman sektorin palveluiden ja kustannusten piiriin lapsi kuuluu. – Yhteisestä kukkarosta hyviä kokemuksia.

”...siin lähtee vammaispalvelu ja lastensuojelu keskustelemaan siitä, et kumpi on se taho, joka vastaa. Kumman palveluita tässä oikeastaan tarvitaan, mikä on niinku päättävä taho. Kuka maksaa, mitä tehään. Se keskustelu on sit aika tiivistä. Ja aika herkästi, jos lastensuojelun puolelle kääntyy ne palvelut, ni saattaa tulla hetken katko, et vammaispalvelut jää siltä perheeltä tai lapselta sit sivuun siinä kohtaa. Sit saattaa olla, et se vuoropuhelu lakkaa sit siinä kohtaa, kun se päätös on tehty. Mut sellanen ainakin meille paljon näyttäytyy, sekä meille ohjautuvien, että jo olemassa olevien lasten kohdalta, et sitä keskustelua käydään, ja jonkun pitää olla se joka vastaa, ja toinen ehkä vähän jää taustalle, mikä on hirveen sääli, koska niiden pitäis kulkea rinnakkain.”

Lastensuojelun ja vammaispalvelujen rajapinnoilla (2)

- Vammaiselle lapselle ja perheille, joissa on vammainen lapsi, kuuluvat samat palvelut kuin muillekin lapsille.
- Yksiköissä tarvittaisiin vammaispalveluiden sekä lastensuojelun osaamista.
- Isoja eroja kuntien välillä toimintatavoissa: joissakin kunnissa lastensuojelu ja vammaispalvelu tekevät aitoa ja laadukasta yhteistyötä, toisissa kunnissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei ole edes tietoa, kuka lapsen asioita vammaispuolella hoitaa.

Lastensuojelun ja vammaispalvelujen rajapinnoilla (3)

- Osallisuus ja aika liittyvät kiinteästi yhteen.

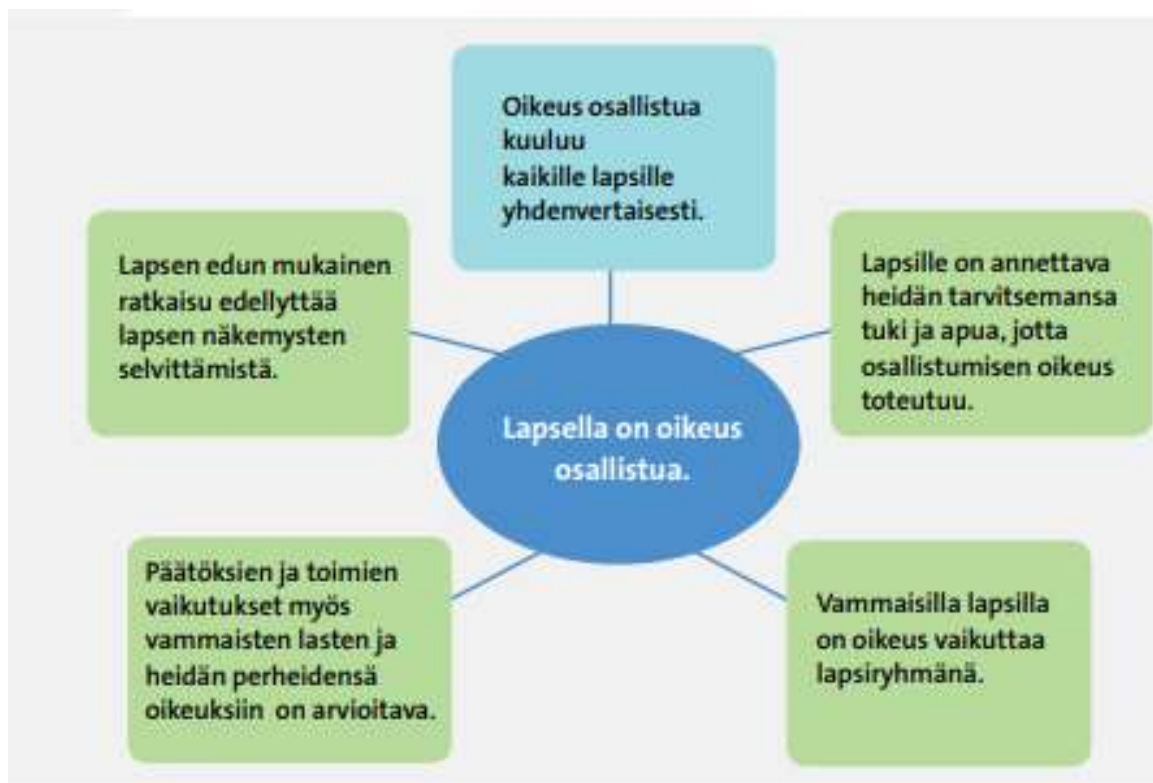
Keskustelua lapsen kanssa tulee käydä niin kauan, että saavutetaan varmuus siitä, että lapsi on ymmärtänyt ainakin sen, mistä asiasta kulloinkin ollaan päättämässä.

”Pitää malittaa antaa sitä aikaa, pitää jotenki käyttää erilaisia konsteja, jos tuntuu nyt, et myö käydä tää keskustelu täs jollai tavalla, ja tulee se olo, et se lapsi tai nuori ei oo viel silti oivaltanut tai vaik hän ois oivaltanu, ni hän ei oo saanu tuotettuu sitä omaa näkemystään, niin ei heti sanota, okei, olitkin sitä mieltä, vaan otetaan pien hengähdystauko ja palataan muutaman päivän pääst vaik uudestaan siihen asiaan.

Et – – se sielt pikkuhiljaa saadaan.”

Lapsen oikeus osallistua

(Sanna Ahola & Kirsi Pollari (2018): Lapsella on oikeus osallisuuteen - vammaisuudesta riippumatta.)

Lastensuojelun ja vammaispalvelujen rajapinnoilla (4): Jatkopohdintaan lastensuojelutyöhön

- Kunnissa tulisi olla selkeät toimintaohjeet siitä, miten toimitaan vammaisen lapsen lastensuojelusijoituksissa.
- Vammaispalvelun ja lastensuojelun rajapintaa on syytä selkiyttää ja yhteistyötä pohtia.
- Erityistä huomiota tulee kiinnittää vammaisten lasten osallisuuden toteutumiseen sijaishuollon arviointivaiheessa: sekä mielipiteen selvittämiseen että tiedon antamiseen lapselle.
- On olemassa paljon erilaisia menetelmiä ja apuvälineitä kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen niiden lasten kanssa, joiden on vaikea ilmaista itseään puheen avulla → Niistä tiedottaminen, kouluttaminen ja niiden käyttöönotto.

Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille

Jackie Brien: How can the Right of Young Children with Disability to be Heard be Enacted within the Policy Constructs of Participant Choice and Control? International Journal of Children's Rights 26(2018) 423-445.

Vammaisten lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen ongelmia

- Vammaisten lasten ja nuorten kokema **syrjintä**
- Vammaisten lasten ja nuorten **oikeus tulla kuulluksi** ei toteudu asianmukaisesti
- **Esteettömyyden ja saavutettavuuden** toteutumisessa ongelmia
- Oikeus **henkilökohtaiseen apuun** sekä **tulkkaus- ja kuljetuspalveluihin** ei toteudu riittävästi
- Oikeuksien toteutumisessa **alueellista epätasa-arvoa** (esim. palvelujen saatavuus)
- Vammaisen lapsen/nuoren ja hänen perheensä tarvitsemien **palvelujen ja tukitoimien** järjestämisen haasteet
- Vammaisten lasten ja nuorten **vaikuttamistoiminta** vähäistä
- Vammaisille henkilöille suunnatut palvelut suunnitellaan ja toteutetaan pitkälti aikuisten ehdoilla.
- Vammaisten nuorten pääsy peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ei toteudu yhdenvertaisesti muiden ikätovereiden kanssa.
- Kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS) –periaatepäätöksen tavoitteita ei ole saavutettu
- Vammaisten lasten laitosasumisen purkua ovat vaikeuttaneet riittämätön tuki perheille, mielenterveyspalveluiden kyvyttömyys vastata esim. haastavaan käytökseen liittyviin ongelmiin sekä avohuollon palveluiden puute.

(YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät ja suositukset Suomelle (2011) / Euroopan Parlamentti, Suomen maakohtainen raportti tutkimuksesta vammaisia lapsia koskevasta jäsenvaltioiden politiikasta (2013) / Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintö (2013), Ulkoasiainministeriö / LSKL:n lausunto liittyen luonnokseen Suomen ensimmäiseksi raportiksi vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen täytäntöönpanosta 16.4.2018. / **Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019**)

Kiitos

